

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kibirkštis tamsoje

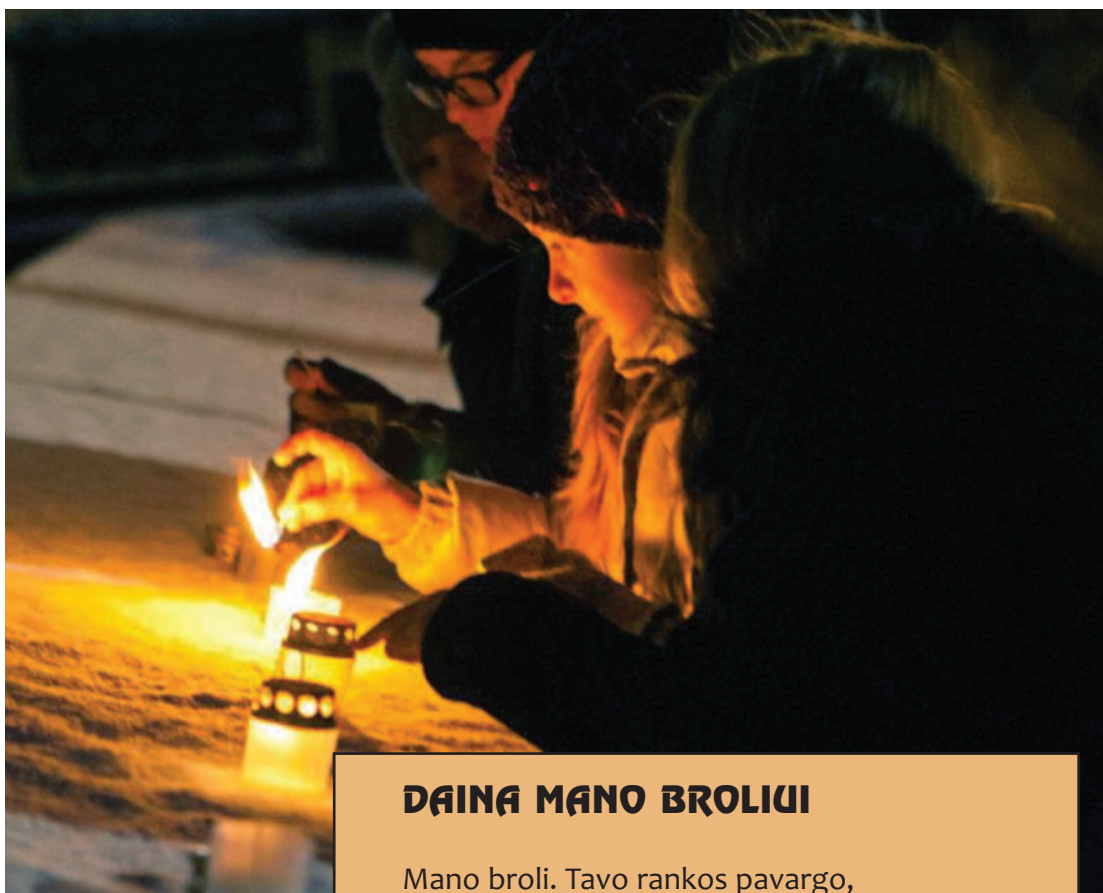
Ką dar galima pasakyti apie Sausio 13-ąją? Kai ji vis toliau ir toliau nuo mūsų – gilyn į praeitį, bet, tikiuosi, ne į užmarštį. Arba į melagingai perrašomos istorijos puslapius – o juk būtų naivu tikėtis, kad tokio melagingo perrašinėjimo nėra. Užtenka prisiminti vien A. Paleckio „savų šaudymą į savus“ ir panašias istorijas bei teorijas, sukurptas pagal vieną kurpalį. (Beje, apie kurpalius. Naujausiame „Metų“ numeryje spausdinamuose Juozo Baltušio dienoraščiuose minimas faktas, kad Lietuva sovietmečiu net savo batų linijos negalėjo turėti, nes visus kurpalį modelius tvirtindavo Maskva. Kol biurokratinis aparatas, braškėdamas ir papirkinėjamas, koki nors kurpalį patvirtindavo, batai išeidavo iš mados. Ir ne tik batai...).

Galėtum į tokius laikus žiūrėti su ironija. Kaip į absurdo metą, kurio savotiškas unikalumas nekelia abejonių, tik vargu ar verta tuo didžiulis: sovietmečio absurda vadinti didžiu ir galingu gali nebent šizofrenikas. Kitaip žmonių, besiliginčių sovietizmo, negalėčiau pavadinti. Jeigu žmogus, žinodamas (iš patirties), kokiame materialiniame ir dvasiniame skurde, ujamam partinių biurokratų ir niekinamam valdžios grietinėlės, grūdėsi eilėse prie šlapdešrės ir žaliųjų žirnelių, šiandien visa tai prisimena su nostalgija – jisai yra ligonis, perpus skilusi asmenybė, ir abi jo skilusios pusės yra nesveikos.

Tokių ligonių negali paveikti netgi auka – žmonės, kurie žuvo, gindami Lietuvos laisvę Sausio 13-ąją. Nes sovietžmogio mentalitetas sėkmingai apvalytas nuo tokių sąvokų kaip garbė ir kilnumas, drąsa ir meilė. (Arba dar blogiau – šios sąvokos neatpažįstamai iškreiptos). Sovietžmogio psichiką valdo baimė ir neapykanta – tas visuotinis kurpalis, pagal kurį buvo štampuojami ištisi sovietinių piliečių vienetai. Ne bendruomenės, ne kolektyvai, netgi ne bandos – vienetai, ir šio skaičiaus reikšmė tokia simboliška, įkūnijanti ne laisvos asmenybės, o griozdiško aparato sraigtelį, kuris, aparatui subyrėjus, lieka neveiksnus, nes buvo sukurtas ne veiklai ir ne kūrybai, o tik įsakymų ir paliepiamų vykdymui.

Brangindami savo laisvę, įgalinančią kurti ir gyventi pilnavertį asmenybų gyvenimą, o ne vegetuoti, vykdant svetimą valią, turėtume su neblėstančia pagarba žvelgti į šią dieną – Sausio 13-ąją. Būti kartu su tais, kurie žuvo – jausti juos šalia. Kasdien. Nes jie nemirė – jie kartu su mumis, jie plazda laisvės vėliavose, jie žvelgia į mus neužmirštuolės akimis. Jų drąsa liepsninga kibirkštimi skverbiasi per kurčią laiko tamsą. Prisiminkime juos – o tamsiųjų laikų absurdas tegu keliauja į užmarštį.

Renata Šerelytė

Evaldo Virkečio nuotr.

DAINĄ MANO BROLIUI

Mano broli. Tavo rankos pavargo,
ir akys merkiasi jau, ir mano daina
tau miegą papuoš.
Tu ilsėsis kaip vaikas. Ir varpas
skambės ir skambės tau sapne.
Užmik ir sapnuok.

Tu sapnuosi drugius ir saulę,
ir girdėsi motiną šaukiant
tave namo vakare...
Ir bus grįžusi tavo jaunystė:
tu dainuosi ir rankiosi vyšnių
žiedus sraunioj tėkmėje.

Ir upelis skambės kaip sidabras.
Ir saulėtos pievos, ir medis
tave ir vėl pasitiks.
Ir kalbės jie: žiūrėkite! grįžo
garbanotasis vaikas – ir tyliai
žiedai tau į plaukus kris...

Mano broli. Tavo rankos pavargo.
Ir nuo amžino darbo sugrubo tavo širdis.
Paklausyk, mano siela šiąnakt kaip varpas:
ji dainuoja tavo sapne. Mano broli – girdi?

Henrikas Nagys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kibirkštis tamsoje • **2-as psl.** Astrida Petraitytė. Dramatiškojo meto sargybinis. Algirdo Patacko (1943–2015) pasakojimo motyvais • **4-as psl.** Rimantas Kmita. Pietinia kronikas. Romano fragmentas • **5-as psl.** Algis Vaškevičius. Išleista aktoriaus Juozo Budraičio knyga apie Paryžių, kokio jau nėra • **6-as psl.** Žydronė Kolevinskienė. Vienišas žmogus svetimoje žemėje (Marius Katiliškis) • **7-as psl.** Liūnė Sutema. Eilėraščiai • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: „Esu savame pavasaryje...“ Antanui Vaičiulaičiui – 110 • Tarpukario Lietuvos auksakaliai

Dramatiškojo meto sargybinis

Algirdo Patacko (1943–2015) pasakojimo motyvais

Astrida Petraitytė

Nepriklausomos Lietuvos parlamentarai jau daugiau nei pusmetį dirba tarsi įprastą valstybės įstatymdavių darbą: posėdžiauja belangėj Aukščiausiosios Tarybos salėj, atriboti nuo gatvės bruzdesio ir sumaišties, kuria būtinąsias struktūras, performuoja sovietinį palikimą – viskas tarsi... Juk jautė visi tajį paralelumą – čia pat tebeegzistuoja sovietinės militarinės struktūros, kurių krustelėjimo galėjai sulaukti kiekvieną akimirksnį ir turbūt ne vienam prieš akis baimingai iškildavo blogiausias variantas... 1990-ųjų žiemai pereinant į 1991-uosius, parlamentariai per posėdžius sėdėjo salėje, ant kelių pasidėję dujokaukes, per pertraukas pasipraktikuodami jas užsimaukšlinti, ir ne vienam, matyt, jau vien nuo to guminio antsnukio oro pritrūkdavo...

Nors ir kaip neprityrę jie buvo, Atgimimo vėjų atplėšti nuo žagrės ar dažniau – nuo rašomojo stalo ir įsukti į valstybinį darbą, bet suvokė galingą „Didžiosios“ valstybės leteną virš jų kabant. Tad pasirūpinta, kad būtų stebimas Šiaurės miestelis, fiksuojamas kiekvienas krustelėjimas šiame sovietiniame kariniame dalinyje vidury miesto. Vos tik iš grėsmingojo miestelio išriedėdavo kokie vikšrai, AT gaudavo žinią.

Įtampa, ne tik parlamente tvyrojusi – jaudrinusi ir visuomenę, bent jau neabejinguosius, išgyvenančiuosius dėl Lietuvos likimo, nekart ir tuščiai baimingais gandais prasi-verždavo – vis pasigirsdavo koks skambutis apie grėsmingai judantį „objektą“.

Turėjom labai gerą žvalgybą – visą laiką buvo stebimas Šiaurės miestelis... Jei kas pajuda iš karinio dalinio, mūsų žmonės iš paskos (mašinomis) seka... Būdavo ir melagingų pranešimų – va, jau artėja... O mes, parlamentas, turėjom dirbti. Sėdėjom salėj su dujokaukėmis ir dirbom.

Štai žinia: iš Kauno link Vilniaus pajudėjo bene 100 tankų ir šarvuotųjų kolona. Ir telieka laukti: pasuks ties Vieviu link Trakų, kur yra sovietinis poligonas, ar dardės į Vilnių... Pastarojo varianto užbaiga visiems kone aiški: AT rūmų pirmąjį aukštą sunkusis tankas gali pervaziuoti nesustodamas...

Dar nebuvo paskirtas prie Tatos. Galvoju: jei atvažiuoja tankai, aš sėdžiu savo krėslė, čia mano vieta, čia žmonės mane pasodino, niekur iš čia neisiu – mane išneš tik kojom į priekį. Nesipriešinsiu, bet sėdėsiu ir tiek.

Baugulio virpuliukas vis tiek nu-eina per širdį. Algirdas apžvelgia salę, bent akies krašteliu stengiasi pamatyti kiekvieną – savo bendražygį, artimuosius bičiulius, ir tuos – tarsi ne savus, bet juk šią, laukiančios žūties, akimirką brangius. Ne vieno veide prasi-ūša nerimastis, ne vienam, regis, šūvio garso pakaktų, kad ištiktų panika.

... Ir žiūriu – sėdi du mūsų kaliniai, Gajauskas ir Simutis, veidai kaip in-

Mariuszo Foreckio nuotraukos iš parodos „Lietuva. Sausis“. Seimo rūmų II parodų galerija, 2014.01.10

dėnų, nekruta joks raumenėlis. Pasidaro ramiau.

Bet klausimas: „Kada?“ tvyro Seime – salėj, koridoriuose, užbarikaduotuose vestibuliuose, kabinetuose...

Ir parlamentarų artimieji privirsti jau išsigyventi į laukiančią netektį, tad daugelis – tėvai, žmonos, vyrai su vaikais – paaugliais, mažiukais ar jau suaugusiais, atskuba bent paskutiniam apsikabinimui, savosios meilės ir širdgėlos paliudijimui...

Jei ne ši tvyranti tragika, būtų galima su šypsena žvelgti į netikėtus emocijų proveržius. Juk Aukščiausiosios Taryboje ne tik parlamentarai – ir padėjėjų, įvairių tarnybų darbuotojų apstu, jaunų merginų tarp jų tikrai nereikia ieškoti su žiburiu. Besiruošiant žūčiai, jos, ir jaunos, ir vyresnės, prisaiška su Seimu (šiuo Atkuriamuoju – tokį vardą vėliau įgysiančiu) nesusijusios, vis būdavo raginamos: eikit namo, čia jums ne vieta; kai kurios gal ir išėjo, bet daugelis liko. Ir štai, žiūrėk, įtampai zvimbti imant, kuri nors staiga desperatiškai – lyg paskutiniam atsisveikinimui – puola ant kaklo vienam iš vyrų, matyt, nustebindama tuos bendradarbius, kurie net neįtarė esant tarp jų artimų santykių. Algirdo šeima jau užgrūdinta būtujų atsisveikinimų, atkeliavę iš Kauno, nesibrauna į AT maišatį, net vaikai neleidžia jausmams prasiveržti, su pasiryžėliu mirti atsisveikina prie vartų.

Graudentis, jausmintis nėra kada – belaukiant net ir neatremiamo puolimo, reikia suregzti maksimalios gy nybos, maksimalaus atsilaikymo strategiją. Vyrai suremia galvas: kur įkur-

dinti Landsbergį? Parlamento pirminko kabinete – abi sienos stiklinės; štai lango stiklu ima lakstyti savojo „objekto“ ieškodamas lazerio spindulys...

Kažkas imasi langus pridengt „barikadomis“ – krauna fotelius vieną ant kito. Algirdas užprotestuoja: „Tai valstybės vadovo kabinetas! Viskas turi būti tvarkinga, kaip buvo: užuolaidos, rašomasis stalas, krėslas savo vietoj...“

Nakties miegui ieškoma saugesnio, ne kulų pagairėje esančio kambario Lietuvos valstybės vadovui – *Tatai*, kaip jį šiltai vadina artimiausi bendražygiai. Geriausią iš esamų surado šalia kabineto, koridoriuke, jungiančiame su svečių kambariuku, kur priminėjami lankytojai, buvo galima kavos puodelį išgerti. Belangis medicinos kabinėtis tapo Landsbergio miegamuoju (o miegota jo ne ilgiau poros valandų); čia stovi kušėtė, aptraukta dermantinu, tokia „medicininė“.

Algirdas, kol dar nebuvo Landsbergio asmens sargybinio priedermės prisiėmęs, savo kabinete sustumia tris kėdes, taip ir miega: galva ant vienos, krūtinė ant antros, o kojos ant trečios kėdės.

Į šią istorinio siurrealumo situaciją įsipina įvairios – reikšmingos ir ne itin – detalės; štai kartą AT pasiekė keistoka ir grėsminga žinia....

Valstybės saugumo departamentas (VSD) netikėtai gauna žinią iš ... KGB (!). Girdi, Šiaurės miestelio karininkai rengia atentatą prieš Landsbergį. Kartu pranešta: vienas iš apsaugos vyrų yra užverbuotas, jis tai ir atliks.

...mums kilo klausukas – nuo kada

KGB pradėjo tokias paslaugas teikti? Gal tai ne pagal jų planus, gal jiems geriau, kad nebūtų nužudytas, bet gyvas paimtas? O gal tik nori sukelti chaosą ir nepasitikėjimą? Situacija visiškai neaiški.

Jau vien žinia, kad apsauga negalima pasitikėti, didino įtampą. Šis saugančių vyrų būrelis – ginkluotas šešiais kalašnikovais, nežinia iš kur, kokiais keliais išsigytas; vienas šautuvas išėjęs iš rikiuotės, bet dėl įvaizdžio tampo.

AT Apsaugos vyrai – įdomių biografijų personažai, kone visus Algirdas laikys savo draugais visą likusį gyvenimą. Pvz., vienas jų, gerai išmanęs ginkluotę, buvo Julius Gravrogkas, garsios inžinierių giminės atžala (protėviai kilę iš Vestfalijos, Antano ir Julijono Gravrogų vardu pavadinta gatvė Kaune; Algirdas jį prisiminė ir kaip vaikystės žaidimų draugą – Gravrogų šeima gyveno tame pačiame name kaip ir Tomoniai). Juliui buvo patikėta pervežti per sieną Algirdą Saudargą, kur jis turėjo okupacijos atveju atstovauti Lietuvos Vyriausybei emigracijoje.

Ir štai ši aliarmuojanti žinia, Algirdui kaip asmeninė trauma: nejaugi? Vienas iš tų, patikrintais kovos bičiuliais laikomų – išdavikas?... Ir ką daryt? Visus staigiai atleisti? O iš kur taip greitai – juk valandų klausimas – pa imti naujų, drąsių, ginklų galingųjų valdyti ir patikimų vyrų? Senų laikų bendražygis, dabar – VSD vadas Mečys Laurinkus, įpareigodamas Algirdą asmeniškai saugoti Vytautą Landsbergį – juk valstybės vadovas, dar trapios Nepiklausomybės simbolis! – dar ištare neapibrėžtą: ką nors sugalvok. Algirdas sugalvojo: pasikvietė pasitarimui Rolandą Razulevičių, *žaliaraistį*-Sąjūdžio renginių tvarkdary, Rytų kovų mokytoją, o šiaip matematiką. O Rolandas iš Kauno atsivežė būrį karatė ir kitus kovos menus išmanančių vyrų. Jiems buvo pasakyta: saugos Landsbergį, bet be ginklų, stebės aplinką, o taip pat ir apsauginius, tuos oficialiuosius, neklausinėdami, kam to reikia. Apsauginiai, žinia, ir toliau stovėjo savo postuose.

...kiekvienas daro savo, ir vieni apie kitus nieko nežino. Taip dešimt dienų mes ten zujom aplink Tatą dviem ralais. Aš neturėjau teisės nuo Landsbergio pasitraukti toliau nei per du metrus. Gali kiek pasitraukti, tik kai jis eina miegot. Laurinkus buvo taip pasakęs: jei jau saugai, tai būk prikišęs kaip vantos lapas... Taip ir neišaiškėjo, kas tas išdavikas – tik vienas žmogus dingo kaip į vandenį, nusprendė, kad galbūt jis... Viskas taip ir liko, mūsų saugumas tuomet buvo niekam tikęs.

Algirdas nežada nerti į krūmus nuo atsakomybės. Pirmiausia pareikalauja ginklo – galiausiai gavo pistoletą, regis, iš banko inkasatorių konfiskuotą. Ne žaisliuką – sovietų karininko fronto pistoletą TT, amerikietiško kolto analogą (Algirdas šį TT, net išgaliojus įsakymui visus ginklus gražinti, darbo stalo Seime stalčiuje laikys vos ne iki 2000-ųjų, – ar mažai kas? *Jeigu būtų radę, mane būtų nu-*

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

teisę. Norėjau, kad jį man padarytų vardiniu ginklu, o aš jį atiduodu į Karo muziejų, norėjau, kad muziejuje liktų ginklas, kuris saugojo Landsbergį ... Bet aš jiems buvau nepatikimas.)

Puolimo belaukiančiai Lietuvai ginklai gyvybiškai reikalingi – matyt, jų ieškoma ir apsirūpinama įvairiais keliais. Algirdas dėkingu žodžiu minės kolegą signatarą, visai nesistengiantį atsидurt dėmesio centre, patraukt kitus oratoryste...

Niekas nežino, kad už to stovėjo toks kuklus žmogus – Baldišius, finansininkas.. Jis pirmasis besikuriančiai Lietuvos valstybei parūpino ginklų. Juk mus apgaudinėjo visi, kas netingi. Rizikuodamas savo karjera, net saugumu, jis sugebėjo iš banko paimti inkasatorių ginklus, nemažai amunicijos, perduoti gynėjams. Juk tuo metu ir KGB dar veikė, ir kariuomenė, o tarp inkasatorių daug rusų buvo... Baldišius tikrai nusipelnė apdovanojimo, bet jis kuklus žmogus, tuo nesigiria.

Žinoma, Artūrai Skučui, vadovaujančiam oficialiajai AT Apsaugai, turi kilt klausimas, ko tas Patackas apie Landsbergį zuja, dar ir pakomanduoja... *Jam švelnia forma buvo pasakyta: taip reikia, koordinuojau aš, ne jisai... Turėjau nerašytą teisę ten, kur nėra Tatos, daryt komandas.*

Porai dešimtmečių ir daugiau praėjus nuo tų įtemptų, laukiančios žūties dvelksmo persunktų (bet už Lietuvą, jos Nepriklausomybę – tai svarbiausia!) dienų, jas užpildė įvykiai, jų seka, detalės daugelio mūsų atmintyje – fragmentiški, „koliažiniai“. Nenuostabu, kad tų pačių įvykių dalyvių liudijimai gali skirtis, tuo labiau – būti nuspalvinti nevienodais emociniais vertinimais. Tuometinio ATAS (Aukščiausios Tarybos Apsaugos skyriaus) vadovą Artūrą Skučą tarnybiniai keliai ir patriotinė pareiga, suprantama, suveddavo su Algirdu. Štai liudijimas iš jo memuarinės knygos*, kalbama apie 1991 m. sausio 12 d. (*savo knygoj Skučas kai ką apie mane parašė teisingai, kai ką – ne, – Algirdo įvertinimas*).

„Pamojęs man ranka, jis [Vytautas Landsbergis] pakvietė užėiti.

Aš prisijungiau prie pusryčių, rodos, kartu pusryčiavo ir Algirdas Patackas. Jie ramiai aptarinėjo kažkokius einamuosius valstybinius reikalus. <...> Paskui A. Patackas pakėlė akis ir gudriai šypsodamasis sako, jog dabar visą laiką miegos su Vytautu viename kabinete, kad jam nieko netikėtai nenutiktų, nes Vytautas tapo pačiu svarbiausiu asmeniu baigiamoje kovoje už Lietuvos Nepriklausomybę, ir turiu jam., t. y. Patackui, dėl šio jo pasi-aukojančio reikalo skirti vieną pistoletą TT, kurį gavau iš Lietuvos banko.

Aš lioviausi tuo metu kramtęs ir ieškojau atsakymo argumentų, bet Vytautas, kramtydamas maistą, pridūrė: „Taip, taip, Artūrai, duok jam, taip bus visiems geriau ir ramiau...“ (p. 315–316)

Vis dėlto Algirdas šią AT pirmininko, Nepriklausomybės simbolio, apsauginio funkciją prisiėmė kiek anksčiau nei sausio 12 d.

Šios dvigubos apsaugos bus atsisakyta tik po Sausio 13-osio aukų laidotuvių. Per visą tą laiką, be-rods devynias dienas, Algirdas tepasirėjo vienąkart išsprukt iš Seimo kvėptelti oro. Buvo naktis, Landsbergis miegojo savo „miegamajame“ – kaip visad Algirdas jo duris iš koridoriaus pusės užstumia sofa, ant kurios pats įsitaiso. ...

...nei Tata negali išeit, nei kas pas jį įeit...

Prigulė ir Algirdas – ir vėl, kaip pastaraisiais vakarais ir naktimis, iki jo sklido religinių giesmių atbalsiai, žinojo: žmonės prie parlamento kūrena laužus ir gieda. Tai visad nuramindavo, leisdavo gyviau pajusti ir ištisinio buvimo čia prasmę. O tą vakarą sunerimęs sukluso – giesmių lyg negirdėt, tik pokšt pokšt, tarsi šūviai. Algirdas siūnčia laukan dairytis porą vyrų, jie grįžta pečiais pagūžčiodami – nieko... Išeina pats Algirdas žvalgybon - galėjo su palengvėjimu nusijuokt: sušalusios lentos laužams laužiamos pokši nelyg šautuvų salvės. Bet pasinaudojo ta proga ir apsuko dar ratą, kvėpdamas gaivų nakties orą ir žvelgdamas į žvaigždes.

Miegojimas gi nelyg zuikio: jei porą valandų pavyksta atsijungti, tai jau daug. Taip naktis po nakties, diena po dienos, Algirdas jaučia, kad neišsi-

miegojimas kaupiasi, dirgina organizmą, trikdo mąstyseną. Sunerimęs jis užspeičia į kampa gydotoją, budėjusį kartu su savanoriais, tas jam iškloja dvi labiausiai tikėtinas chroniško nemiegojimo pasekmes: arba sutrinka bendra sveikata, išeina iš rikiuotės koks organas, galbūt skrandis, arba – o tai dar grėsmingiau – prasideda haliucinacijos.. O haliucinacijų pavojus turint ginklą... Nerimastingų atvejų, nors ir ne pačių tragiškiausių, nutikdavo. Štai AT sukiojasi toks jaunojo Landsbergiuko draugas A., padėjęs. Bet staiga kažkam parūpsta: o kur jis dingęs, kuris laikas nematyti, niekam nieko nepasakęs... Ėmėsi Algirdo vyrukai jo ieškoti – aplandžioję visus užkampius, galiausiai surado rūsy: sėdi ant laiptų ir miega atviromis akimis, kinkuodamas galvą. Pažadintas ir klausiamas „Kas tau atsitiko?“, nelabai suvokia susirūpinimo – nieko jam nenuitkę; tik pasidomi, koks dabar metas; paašikėja – parą taip prabuvo iškritęs iš šio pasaulio ir laiko.

Deja, tai ne liūdniausias Algirdo stebėtas nu-lūžimo iš pavojaus įtampos ir fizinio išsekimo atvejis – porą vyrų, jau realybės nebesuvokiančių, teko išvežti į psichiatrinę. Tai nestebino: kai jaunas, nepatyręs vaikas, su geležies virbu rankoj pastatytas prie kokio lango, kuriam prisakyta: „Atsakai už šį langą“, taip laukia priešo parą, antrą, trečią... Nenuostabu, kad palūžta.

Algirdui neplanuotai tenka prisiimti ne tik sargybinio, bet ir tarsi asmeninio sekretoriaus pareigas. Štai kokia nors saviškių ar užsienio delegacija veržias pas Landsbergį, o Patackas užrėmęs-užgulęs jo duris – nori nenori tenka tartis su juo. Keletas telefonų, ant sekretorės biuro su nukeltais rageliais, veikiančių visą parą, buvo vienintelis informacijos ir ryšių šaltinis. Algirdas nuolat prie jų budi – informacija iš aplinkinio pasaulio (ir iš savo „kiemo“, ir iš užsienių) gyvybiškai svarbi. Bet buvo ir galybė tuščių gandų, melagingų pranešimų, galbūt ir gudriai rezgamų provokacijų – svarbu neužkibti, žaibiškai atsijoti tuščios baimės baubus ir klastos jaukus. Kai prisistato delegacija, jam irgi tenka spręsti: įleisti pas Landsbergį, ar ne – gal tai būtų tik beprasmis jo laiko gaišinimas ar dar blogiau – provokacija. O juk atleikia iš visų psviečių – tai olandai, tai japonai, tai dar kas. Štai vienąkart žinia: prie vartų atėjo būrys vyrų – ukrainiečiai, pageidaujantys ginti Lietuvos parlamentą. Algirdas eina pats jų žiūrėti – stambūs, ūsuoti vyrai, ant pečių kuprinės. Sprendimą reikia priimt ilgai negaištant. Algirdas pasiteirauja: iš kur? Išgirdęs, kad nuo Lvovo, taigi iš Vakarinės Ukrainos, patik-

liau juos priima, pakviečia vidun. O čia jau vyrai iš kuprininių išsitraukė juodas uniformas, ginklus, į jas sukišo kelioninius rūbus. Algirdas teiraujasi, kas tokie – esame organizacija, bet kokia, norėtų nesakyti, tik pagrindžia: tai mūsų bendras reikalas. Algirdas nespaudžia, kone būdamas tikras, kad tai turbūt UPA (Ukrainos Sukilėlių Armijos), *banderovcai*, antisovietinių partizanų, palikuonys ar šalininkai. Į klausimą, kiek laiko žada būti, atsakymas trumpas: kiek reikės. Ukrainiečiams buvo išskirtas atskiras sektorius, jie tvarkingai ir tikslingai ten veikė: uždengė langus smėlio maišais, budėjo pasikeisdami, ginklo iš rankų nepaleisdami. Jie Lietuvos parlamentą saugojo daugiau kaip du mėnesius, po to grįžo į namus.

Pašokdina Algirdą ir lietuviškosios iniciatyvos. Štai atvyksta į Seimą aktyvus Žaliųjų vadas Saulius Gricius (amžinatilsį). Į Žaliuosius Algirdas žvelgia kreiva akimi – ne dėl jų gamtosauginių idėjų, bet dėl hipertrofuoto savarankiškumo deklaravimo, atsiribojimo nuo Sąjūdžio.

...juk Sąjūdis – skėtinė organizacija, mums buvo klaustukas, kodėl jie taip... Buškevičius nenorėjo po Sąjūdžio vėliava eit ir Gricius nenorėjo. Ir gandų visokių netrūko...

Dabar Saulius Gricius atėjo siūlydamas įrašyti į kasetę Landsbergio kalbą – gal 40 minučių, o kai kas pasirūpins, kad ją ištransliuotų Lietuvos radijas okupacijos atveju, būtų įrodymas, kad pasipriešinimas tęsiasi.

...taip čėkai darė: Praha užimta, o po mėnesio ar dviejų eteryje – pranešimas...

Gricius atsivežė mažytę kasetę, Nepriklausomos Lietuvos Parlamento pirmininkas Landsbergis įrašė į ją savo kalbą – ją Gricius ir pasiėmė. *Teko pasitikėti.*

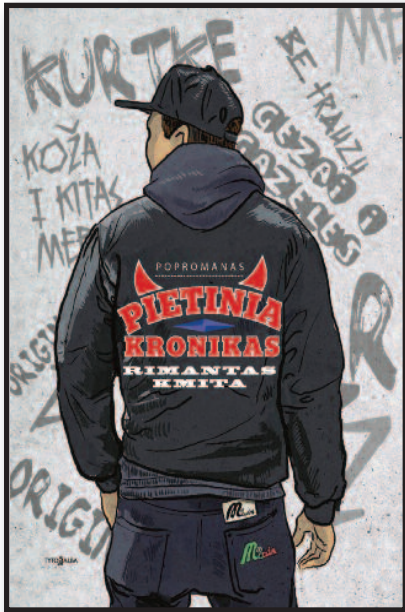
*Artūras Antanas Skučas. *Pėstininko užrašai*. – Vilnius: Valstybės žinios. – 2012

RIMANTAS KMITA

PIETINIA KRONIKAS

ROMANO FRAGMENTAS

Rimantas Kmita – literatūros kritikas, poetas, rašytojas – pirmuoju savo romanu „Pietinia kronikas“ stato Šiauliams paminklą. Tai knyga apie Šiaulius, parašyta Šiaulių šneka. Apie bachūrą iš Pietinio rajono anais laukiniais laikais. „Pietinia kronikas“ – romanas, kokio Lietuvoje dar nebuvo. Laiko mašina, be atskalbinių pavidalinanti į netolimą istoriją – XX a. pabaigą. Skaitytojas neturi kur trauktis. Atsivertęs knygą, jis jau yra ano meto Šiauliuose, mato jaunos BIX, GIN’ GAS, treningus ir kambarį su „Rembo“ plakatu ant sienos, važiuoja su tašėmis į Latviją, žaidžia regbį, įsimyli ir nusivilia. Bet tai dar ne viskas. Jis ne tik mato, patiria, bet ir girdi. Nes Šiaulių šneka liejasi laisvai (tyto.alba info)

Rimantas Kmita. *Pietinia kronikas: popromanas*. – Vilnius, Tyto alba, 2016

Paparciai virš galvų, pušų kvaps i dulkсна. Bet svarbiausia, ka tarp tų paparčių aš su mergička. Tode nepradėsiu aš čia peizažų tapyt', bo i mokykloj skaitydams juos visada praleidžiu. Nu i ne peizažai man daba galvoj. Ka taip išeit' i šokius toliau nuo sava mokyklas i rezultatyviai su mergička nuvirsč' i žalumynus, tai beveik ka i nebuva da. Sava mokykloj arba kur nakčiovkėj su palatkėm, tai aišku. Bet kai tik najni i kitų mokyklų šokius, ypač i centrą, tai tik žiek, ka i galva negautum. Kokie da ten žalumynai.

Nu o dėl to rezultatyvuma tai nereik' skubėt'. Kaip čia pasakius. Guliam mes tarp tų paparčių, nu, i kaip i neblogai. Toks išpūdis, ka i laižytis visai moku. Ne pirms karts gi. Užknis tik visokias žoles i šapai, lend visur po drabužiais, nu bet nieka, kentiet' gal'. Bet tik va kaip čia ka nors daugiau nuveikus, va kur klausims. Liaudies aplinkui pilna, da kažkokias drauges vis prein. Man atroda, ka jos susitarusias taip, ka jeigu kas ką, tai ka netoli būtų. Nu i šiaip situaciją pakontroliuot'. Jaučiu, susirastų jos kokius kietus čiuvus, likč' čia viens gulėt', i da gerai, ka be fanara.

Bet visai neįkertu, kaip jai. Atroda, ka biški nuobodu. Nu bet ką, aš toliau vaidinu kietą i tipo viskas labai gerai. Nors taip i nėra, i jaučiu, ka kažkas nelimp. Aš vis kažką bandau bazaryt', kišt' ranką po drabužiais šnekėdams apie paparcia žieda ieškojima, bet reikalai i priekį nesistum'. Nors aš i nežinau, kaip tas priekis tuose papartyuose turėtų atrodyt'.

Ji vyresne, i tas mane biški gandin. Bo jeigu ji būtų mana amžiaus, aš gal i galėč' pagaut', apie ką ji tyl'. O kai vyresne, tai nelabai. I da mane gandin, ka ji juoda. Ta prasme, plaukai juodi. Juočekes tai aš tik per MTV mates. Tamsi i vyresne, i tode ten da labiau neįsikirsi, ką ji galvoj.

Daug paprasčiau, apie ką aš galvoju i ko noriu. Čia nėra daug ko vardint'. Nu ka i treningiukų, sakykiam. Nu daba tai aš su treningais, bet vis tiek tas yra labai svarbu. Svarbu turiet' i tokius, kokius reik'. O juos gaut' nėra taip paprasta, bo man vis da visus drabužius perk motina. Ji kažkaip greičiau nuperk, o tada jau negali pirkis sau da tokia pačia drabužia, bo jau yra toks, kitaip bus skandals. O būn visada maždaug taip.

– Nu tai ajnam i turgų, nupirksiu aš tuos treningus, – saka motina.

Va, galų gale. Šeštadienis, ajnam i turgų i jau pirmadienį aš būsiu kiets, i visi tą žinos.

Nu najnam i turgų. Nu žiūriam. Tokie treningai, kokie man reikalingi, mamai atroda per brangūs. Va, yra kitokių, irgi gerų, i ne tokių brangių, saka ji. Ką reiš' kitokių? Kitokių nereik'. Visi gi žina, kokie treningai yra kieti. Melsvi su žaliu, PUMA arba NIKE. Arba ADIDAS. Tokie pablizginti. Žodžiu, ka būtų originalai. Nesvarbu, ka iš turgaus.

Tai grįžtam iš turgaus su tokiais juodais i kažkokiom rūžavom paloskėm an krūtines. Nu pabliz-

gints kostiumiuks, bet kas iš to. Nėra nei NIKE, nei ADIDAS ženkliuka. An tokia, aišku, i negal'

būt', bo jie i nēr tokie, kokius visi nešioj. Nu, i sporta sale gali ajt', bet kam reikalingi treningai sporta salėj? Turi maike, šortus i varai.

Treningai reikalingi ne tam, ka sportuotum, i ne tam, ka neturėtum ko kita apsirengt'. Treningai reikalingi tam, ka jaustumeis normaliai, toks, kaip visi. Nei per siūlė kitoks. Nei spalva, nei modelis, nei ten kokie pričindalai netur' skirtis nuo to, kaip ka visi vaikšta. Ta prasme, visi normalūs i kieti pacanai. O daba mana tai net iš tola neneš i tokį, kaip visi. I tu tada esi balta varna, nesvarbu, ka su juodu treningu. Čia nėra pasirinkima – arba tu turi normalų treningiuką, arba esi ablavuchs, molis, katras netaika i kiečiausias mergičkas, i nieks i tokį rimtai nežiūrės. Viskas. Nėra čia daugiau ką šnekėt'. Gali tik pagalvot', ka šiaip tai įdomiai čia – visi nor' originalų, bet patys originalais būt' nenor'. Originalus treningiuks, originalūs džinsai pakel' tava markę, o jeigu tu pats originals, koks čiūdiks, tai čia krenti konkrečiai.

O juk kas yra treningai? Treningai yra tava šarvai. Jeigu kas mata iš tola teisingus treningiukus, tai iškart viską suprant. Nelįs prie taves. Už tai tu pats gali drąsiai prie bet ko ajt' ir tvarkyt' reikalus. Jauti, ka žiūr' kaip i lygų. I pacanai, i mergičkas suprant viską be žodžių. Kaip šarvuose gali būt' ramus, gali galvot' ką tik nori, šarvų viduj. Bet visi galvoj, ka suprant, ką tu galvoji, bo teisingi treningai paroda tava požiūrį i neramų gyvenamąjį metą. Čia taip kažkas iš vyrų rūbinėj pasake, i man įstriga. Pagalvojau, va, čia tai tiksliai. Visada jaučiau, ka treningai nėra vien drabužis, bet negalėjau to pasakyt'.

Nu mana situaciją da biški gal gelbėj bačiukai. Pirkau Lvove, kai buvom išvare i tokį turnyrą. Juodi, dermantininiai, kaip tik prie kuostiuma. Gavom maistpinigų, tai nusipirkau. Nepasirode, ka brangu. Nu i kojines, aišku, baltas. Bet vis tiek be normalių treningiukų viskas yra taip an ribos.

I ji turėja tą suprast'. Musiet i suprata. Bet nieka nesake. Aš visai nesistebiu, ka mes daba einam su ta Meile namo. Ji sake, ka jos toks vardas – Meile. Aš jai an pečių užmetes sava treningiuką, o viena ranka apkabines. Aišku, taip ait' kelis kylus gal i niera patogų, bet ne dėl patoguma čia mes ainam. Mes čia Jonines šventėm. Kas tos Jonines, tai aš nifiga nesuspratau. Pirmą sykį buvau Joninėse, pirmą sykį buvau prie Rekyvas, ka i kaip durnai gal' pasirodyt'. Nu ko man ten važiuot'. Dienom trenkes, savaitgaliais teliks arba su chebra kur, kaši a kažką. Vasarom kaimė. Aš gyvenau sava rajuone i sava kaime. Du kylai spindulys nuo nama man buva daugmaž aišku i daugmaž to užtekda. I kai pirmą sykį išgirdau SEL „Čia mano kiemas", man stalčius atsidare. Nu bet kaip taip pagaut' viską, apie ką tu galvoji, i kaip viską suprant'i? Tai iš sava kiema per daug noses nekišdavau,

nu išskyrus, jeigu kur i turgų pašaut'. I kas tos Jonines? Žinojau du dalykus: paparcia žieds i šokinėjims per laužą. Apie pirmą gal nieka nesakysiu, o dėl antra tai irgi – nu ne per laužą šokiniet' tenėjau. I man atroda, ka nieks ten per tą laužą nešokinieja. Ką reiš' „per tą laužą", aš to lauža net nemačiau.

Bet ką daryt'. Jeigu aš prejnu prie mergičkas, katra atroda visai nieka, i sakau kietesni balsą nutaisęs: „Nu tai pašokam gal." O ji sutink. Nieka nepasakius. Bet aš suprantu, ka ji sutink, nu i mes šokam. Kai išžiūrėjau, tai pamačiau, ka ji ne šiaip sau, ka ji labai nieka tokia.

Treningiuka irgi neatsisake, tipo, ką čia duodi. Tai biški palengvėja. Kažkaip gal nieka jai tas treningiuks. I juos juodi plaukai an man juoda blizgaus treningiuka irgi neblogai atroda. Kol mes ateinam iki jos namų, aš jau viską išpasakojęs – dvi sava kelionės i užsienį, iškommentaves ten kainas i visokius čiūdus, jau pastūmės, kaip tie lochai iš centra užknis, papasakojęs, kas gera Rygos turgų, i kokias ten kainas. O daugiau kaip i viskas. Ką aš jai da galiu pasakyt'.

– Tai gal telefoniuka užrašysi, – sakau prie laiptines.

I užrašė. Kai taip be komentaru, tai atroda, ka viskas aišku. Bet man buva aišku, ka nieka čia nebus. Nors da galvojau. Čia tas be komentara tai gal' būt' visaip. Viens variants, jo, viskas gerai, paskambink, suderinsme, kai tėvų nebus. Bet gal' reikšt' i maždaug – imk tą telefoniuka i mink iš čia greičiau. Tas tava trenings ne tik ka lievs, bet da i nieka nešilda. Nu bet jeigu jau dave, tai kaip nepaskambinsi. Turėjau paskambint'.

Kitą dieną pasidailinau sava plytą, primečiau, ką čia galėtume paveikt'. Nu, jeigu iškart i namus nekvies.

Skambinu.

Pakel' ji.

– Labas, čia Rims.

– Kas toks?

– Rims. Nu sykiu iš Joninių grįžom.

– A.

(Kas per „a", galvoju. Čia gerai, ka prisimen, a blogai, ka tas prisiminims tėra „a"? Bet reik' kabintis i toliau varyt'.)

– Ką veiki?

– Nieka.

– Tai gal paveikiam ką?

– Nu i ką?

Supratau, ka jeigu nieka nepasiūlysiu, tai i nesusitiks. Gerai, ka buvau apgalvojes variantus.

– Čia parke tokia aitvarų švente, – sakau pigiausią variantą. – Tai gal nieka būtų.

– Gal ne.

– Nu arba galiu i končą...

– Į koki?

– Nu čia Džordanas koncas kultūrkej.

– Gerai.

Rašytojas Rimantas Kmita

Nukelta į 8 psl.

Išleista J. Budraičio knyga apie Paryžių, kokio jau nėra

Algis Vaškevičius

Praėjusių metų rudenį Vilniuje, Vytauto Kasiulio dailės muziejuje veikė garsiojo mūsų aktoriaus Juozo Budraičio fotografijų paroda, pavadinta „Mano Paryžius“. Iš Vilniaus paroda žiemai prasidėjus atkeliavo į Kauno fotografijos galeriją, o metams baigiantis čia buvo pristatyta ir ką tik pasirodžiusi J. Budraičio knyga „Mano Paryžius: slampinėtojo eskizai“.

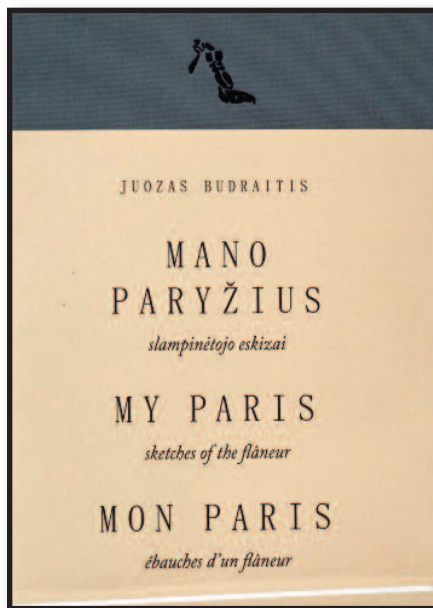
Aktoriaus fotografijų paroda pristatė Paryžiuje užgimusį fenomeną – slampinėjimo (flâneurie) kultūrą. Filmuodamasis viename iš filmų 1979 metais J. Budraitis turėjo nemažai laisvo laiko ir vaikštinėdamas po šį miestą savo fotoaparatu užfiksavo nemažai įdomių akimirkų, kurios ir tapo parodos bei vėliau knygos pagrindu.

Naujosios knygos sudarytoja Margarita Matulytė, dirbusi su aktoriumi ir prie ankstesnės jo knygos „Mano kinas: pasaulis, kuris priklausė vyrams“, teigia, kad „žinomas aktorius, diplomatas, fotografas, pasižymintis didele erudicija ir išlavinta estetinė pajauta, atveria savo Paryžių. Jo fotografijos yra unikalus darinys iš tiesioginių refleksijų bei atminties sukaupto arsenalo – sutikti žmonės, žiūrėti filmai, klausyta muzika, perskaitytos knygos padeda užčiuopti *genius loci* pulsavimą, atidengia giluminius miesto struktūros sluoksnius. Nerimstančios slampinėtojo vaizduotės pagauti akimirkų blyksniai suteikia naujus orientyrus, nutiesia kontekstinius ryšius su epocha, plečia kultūros topografiją“.

Naujosios knygos pristatymas Kauno fotogalerijoje buvo neformalus ir šiltas – to pageidavo renginio svečiai. Pokalbyje apie J. Budraičio kūrybą, Paryžių, fotografiją ir dabarties kultūrą dalyvavo ir jis pats, ir knygos sudarytoja, vizualinės kultūros tyrinėtoja humanitarinių mokslų daktarė M. Matulytė, taip pat filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, buvęs kultūros ministras ir Lietuvos ambasadorius prie UNESCO, Seimo narys Arūnas Gelūnas, Lietuvos fotomenininkų sąjungos pirmininkas Gintaras Česonis.

„Laiko mes visi turime, jo yra, bet jį reikia organizuoti, nes dažnai laiką leidžiame netiksliai. Aš visą gyvenimą slampinėju, man tai kasdienybės būseną, ir kartais aš nematau didelių dalykų, o matau smulkmenas. Taip pėdinėjau nuo vaikystės, studentiškais metais, kariuomenėje, pripėdinėjau ir tų filmų nemažai. Man svarbiausia yra akimirka, tai, kas vyksta čia ir dabar“, – pradėjo savo pasakojimą J. Budraitis.

Aktorius pasakojo, kad Paryžiuje fotografuodamas jis nesitikėjo, kad

tos nuotraukos kada nors išvys dienos šviesą, bus išleistos. Jis tiesiog gaudė akimirka, fiksavo aikštes, parkus, žmones, nors pastarųjų, kaip prisipažino, nedrįso fotografuoti iš arti, prieiti šalia, ieškoti stambių planų.

„Man gyvenime kinas visada buvo labai svarbu, esu kino žmogus, atsitiktinai iš teisės fakulteto studijų metais patekęs į labai geras garsiojo kino režisieriaus Vytauto Žalakevičiaus rankas. Tada dar bijojau objektyvo, jis man atrodė šventu daiktu, esu prieš objektyvą tarsi prieš Dievo akį, kai tu negali būti neteisingas ar apgavikas. Tada aš taip nejaučiu, nors buvau patekęs į Kauno dramos teatro sceną, bet tikrą gyvenimą gyvenau būtent kine, prieš objektyvą“, – pasakojo knygos autorius, iš rankos nepaleidęs fotoaparato ir renginio metu bei fotografavęs susitikimo dalyvius.

Naujajame leidinyje yra spausdinamas šviesios atminties filosofo Leonido Donskio tekstas, kuriame filosofas teigia, kad „toks kino menininkas,

kaip Juozas Budraitis, tiesiog negalėjo nepajusti, kad Paryžius yra amžinojo kino erdvė. Skirtingai nuo to kino, kur jam tenka dalyvauti svetimoje ir režisieriaus kuriamoje vaizdų, vizijų, sapnų ir svajonių erdvėje, savąjį egzistencinį kiną Budraitis sukūrė pats. Kiti žmonės, net ir paryžiečiai, niekada to nebūtų pamatę ir pajutę. Tam reikia būti vienišiumi svetimame mieste, kinematografininku, fotografu, slampinėtoju, klaidžiotoju ir... Ir dar reikia labai ilgėtis kažko, iš ko gimsta kinas ir fotomenas. Be to ilgesio nebūtų nei kasdienybės akimirkas ir daiktus fiksuojančio fotografo žvilgsnio, nei kinematografo. Šio ilgesio persunktas ir Juozas Budraičio tikrovės matymas“.

Knygos sudarytoja M. Matulytė prisipažino, jog nuo vaikystės labai mėgsta skaityti knygas ir jai raidė daug pasako, bet lygiai taip pat daug pasakyti gali ir vaizdas. Ji sakė, kad rengiant knygą „Mano kinas“ pamatė aktoriaus turimą Paryžiaus nuotraukų archyvą ir juo labai susidomėjo, tie vaizdai ją labai įtraukė, nes ten užfiksuotas tas Paryžius, kokio jau nėra.

„Ta slampinėjimo būseną jau yra klasika, ji labai gerai žinoma, ypač fotografijos srityje, bet Lietuvoje nieko panašaus iki šiol nebuvo eksponuota parodose. Kai pradėjau žiūrėti nuotraukų negatyvus, supratau, kad reikia rasti raktą, perprasti tą slampinėtojo dvasią nuo pirmo iki paskutinio kadro, nors aktorius sakė, kad čia nieko rimto ir verto dėmesio nėra. Pavyko rasti argumentus, kad tai tikrai įdomu, verta dėmesio, verta Vytauto Kasiulio dailės muziejaus salių. Tai, kad tas slampinėjimas vyko Paryžiuje, yra nuostabu, bet lygiai taip pat jis galėjo vykti bet kuriame kitame mieste“, – sakė menotyrininkė.

Renginio dalyviai pastebėjo, kad

aktoriaus fotografijos labai kinematografiškos, jos yra tarsi kokio nors filmo kadrai. A. Gelūnas, neseniai baigęs savo ambasadoriaus prie UNESCO kadenciją sakė, jog naujasis leidinys – tai knyga apie pasaulį, kurio jau nėra, tai alkano žmogaus knyga, nes J. Budraitis 1979-aisiais buvo ištrūkęs iš uždaro pasaulio ir alkanas naujiems išspūdziams, naujai aplinkai, o tame uždaramame pasaulyje slampinėjimas tada buvo suprantamas tarsi koks blogis, smerktinas dalykas. Pasak jo, šis terminas priklauso Charlesui Baudelaire'ui ir tai yra turtingo žmogaus ženklas, tai prabangos ženklas.

„Juozas Budraitis – legendinė mūsų asmenybė, ir manau, kad Maskvoje, kur jis dirbo Lietuvos kultūros atašė ir kur turi daugybę garbintojų, jis taip paprastai negalėtų vaikščioti su fotoaparatu ir fiksuoti akimirkų, nes būtų nuolat atpažįstamas ir kalbinamas. Vienoje bibliotekoje man savo akimis teko matyti net specialų aktoriui skirtą altorėlį su jo portretu ir žvakėmis“, – pasakojo buvęs ambasadorius.

Jis sakė, jog Paryžių taip pat atrado ne iš karto, bet jį labai pamėgo. Šiemet yra minimos 100-osios nemažai metų Paryžiuje praleidusio garsaus mūsų kraštiečio, pasaulinio garso semiotiko Algirdo Juliaus Greimo gimimo metinės, ir ta proga Vilniaus universitetas paprašė A. Gelūno įamžinti fotografijose vietas, susijusias su A. J. Greimu. Tą darbą jis atliko kartu su dviem buvusiais A. J. Greimo studentais ir vėl prisilietė prie Paryžiaus, kuris ištis yra gerokai pasikeitęs per pastaruosius dešimtmečius.

„Gaila, kad dabar to alkio, kurio tiek daug turėjo anuomet į Paryžių atvykęs Juozas Budraitis, jau nėra, nes esame persisotinę kultūros, viskas lengvai pasiekiamas, viskas paprasta.

Kaip išsaugoti tą alkį dabar? Matyt, reikėtų laikytis kažkokios dietos“, – šmaikštavo buvęs ministras.

Dėkodamas už jam parodytą dėmesį, J. Budraitis sakė, kad ir dabar jis toliau slampinėja, daug įdomių potyrių jį aplankė slampinėjant po Tokijo miestą, daug įdomių nuotykių patyrė Lisabonoje, kur jam labai įsiminė iki blizgesio nuvaikšiotos šalių gatvės plytelės. Lygiai taip pat jam įdomu slampinėti po kokį nors nedidelį Lietuvos miestelį, nes svarbi yra pati nuotaika ir sugebėjimas džiaugtis kiekviena akimirka bei grožio atradimas mažose smulkmenose. □

Iš kairės: M. Matulytė, A. Gelūnas, J. Budraitis.

Algio Vaškevičiaus nuotraukos

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

► Paroda **NO HOME TO GO TO** – pratęsta BALZEKO muziejuje iki birželio 30 d.

► Muziejuje veikia **GENEALOGINIŲ TYRIMŲ CENTRAS**.

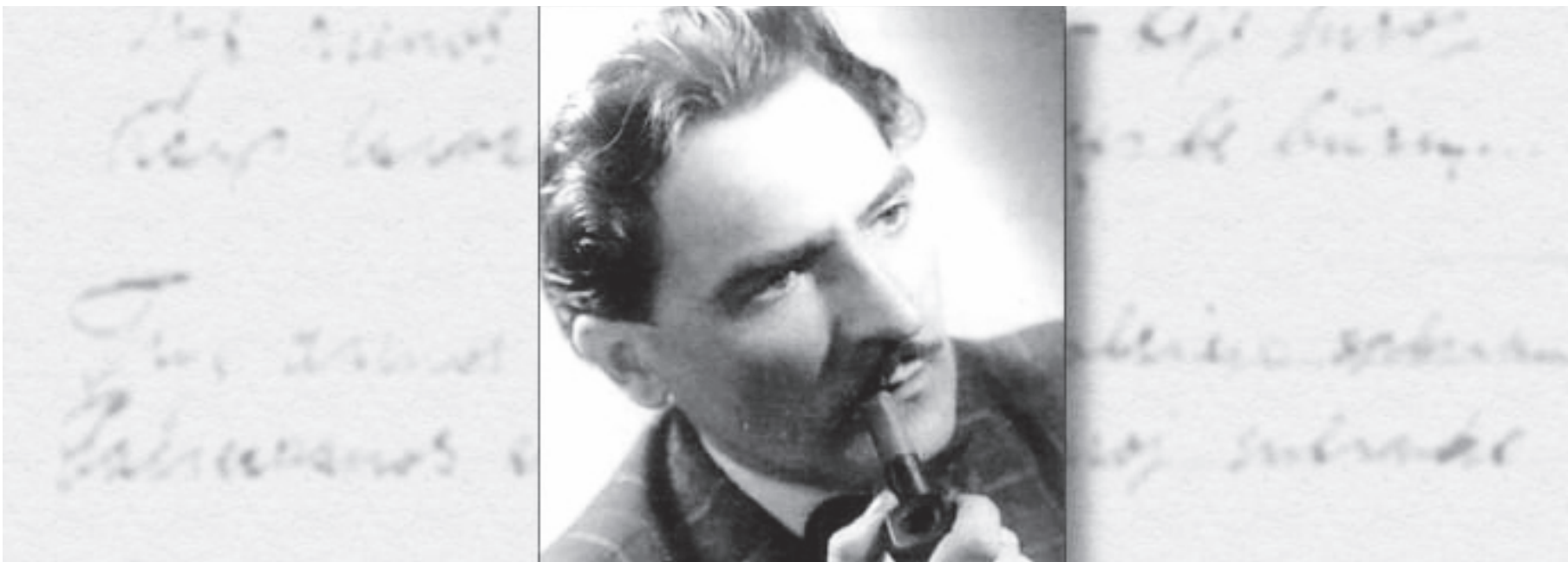
► Rasite **išskirtinių lietuviškų DOVANŲ!** – gintaro – kristalo – medžio drožinių, keramikos, knygų – anglų ir lietuvių kalboje ir t. t.

► **KELIONĖ Į LIETUVĄ** – 2017 m. birželio mėnesį ir 2017 m. rugsėjo mėnesį

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Švenčiame **50** metų sukaktį!

Rašytojas Marius Katiliškis

Vienišas žmogus svetimoje žemėje

Žydronė Kolevinskienė

Visur ir visais laikais žemė paėmė už save aukščiausias kainas. Žemė, kaip kempinė, permerkta krauju. Ji verta kraujo! Ir aukščiausia jos kaina – nebesugrįžimas jon! Nes tavo kaulai bus palaidoti kitur. Kur tave palaidos gerieji žmonės, kai tu praradai savo žemę ir tėvų kapus?

Marius Katiliškis

Lapkričio 24 dieną Marijos ir Jurgio Šlapelių namas-muziejus Vilniuje miestiečius pakvietė į antrąjį muziejaus projekto „Išėjusiems – sugrįžti“ renginį „Man užteko ilgesio...“, skirtą prozininkui Mariui Katiliškiui (pirmasis buvo dedikuotas poetui Henrikui Radauskui). Mariaus Katiliškio, Liūnės Sutemos, Henriko Nagio kūrybą, amžininkų atsiminimus skaitė aktorė Dalia Jankauskaitė, muzikos garsais susirinkusius jaudino kompozitorius, atlikėjas Andrius Kulikauskas ir birbynininkas Kastytis Mikiška. Projekto pavadinimas ne tik tiesiogiai siejasi su M. Katiliškio kūryba (taip pavadintas vienas

jo romanų), bet kartu atspindintis ir visą kartą, epochą.

Mariaus Katiliškio gyvenimo ir kūrybos visumą, jo biografinį ir kūrybinį kelią, galima būtų nusakyti stabtelėjimų, sustojimų, stočių metaforomis, atsispindinčiomis visoje jo kūryboje, išryškintomis knygoje „Išėjęs negrįžti. Marius Katiliškis gyvenime ir kūryboje“ (Chicago, 1986, red. Violeta Kelertienė).

Pirmąjį dėmenį – gimtį – ženklina pirmoji stotis – Gruzdžiai. 1915 m. rugsėjo mėn. 15 d. Gruzdžių miestelyje Šiaulių apskrityje, tėvų Vaitkų (motinos Onos Filipavičiūtės ir tėvo Juozo Vaitkaus) erdviame mediniame name gimsta devintasis vaikas – Albinas. Tėvų ir seserų vadintas Albuku, Albeliu. Pirmieji susidūrimai su knygomis tame pačiame gimtojo namo viršutiniame aukšte, kur, paties Mariaus Katiliškio žodžiais, „ilgus metus gyveno jo krikšto motina bajorė Vladislava Vertelytė, netekėjusi, mokėjusi daugybę kalbų“. Būtent jos dėka skaityti ir rašyti jis išmoko dar neturėdamas penkerių, ir tuojau pat mokė kitus, už save vyresnius.

Čia pat ir vėliau kūryboje „įrašytas“ kraštovaizdis: Žvelgotės kalnas, šalia jo į dangų sminganti vienabokštė,

gotinė evangelikų bažnyčia – vietinių žmonių vadinta „kirke“. Vakaruose Gražaičių kaimas, Vaidminių giria. Stungių aukštumos, Rukižių pušynas. Pleikio pasoda. Montoriškių didmiškis.

O tai jau antra stotelė – Katiliškės, kaimas už poros kilometrų nuo Žagarės, kur Vaitkai vėliau persikėlė. Švėtės upelis, Žagarės piliakalnis, Žvagaičio kalnas ir parkas. „O Lietuvą aš visą skersai išilgai išvažinėjau. Dviraičiu.“ – vėliau ištars Marius Katiliškis. Čia pat baigta Žagarės pradžios mokykla ir jau vaikystėje išryškėjęs pomėgis piešti ir drožinėti iš medžio. Tačiau labiausiai – skaityti. Katiliškėse – rašymo pradžia. Pirmieji eilėraščiai, išspausdinti 1931 metais Šiaulių „Naujienose“. Dar po poros metų – pirmasis apsakymas šaulių leidinyje „Trimitas“.

Antrasis svarbus Mariaus Katiliškio gyvenimo dėmuo – karyba. Ir iš karybos gimusi kūryba. 1936 metais pašauktas kariuomenėn, „Karyje“ spausdinęs savuosius apsakymus. Atitarnavęs grįžo į Katiliškes, tačiau dirbti tėvo ūkyje jau nebenorėjo. Išvažiavo į Pasvalį, kur įsidarbino bibliotekos vedėju. Trečioji stotelė – Pasvalys. Čia 1942 metais vedė mokytoją Elzę Avižonytę, gimusią Čikagoje, bet su tėvais

grįžusią į Lietuvą.

1944-ieji – didysis traukimas nuo sovietų. Ir tais pačiais 1944-aisiais parengtas spaudai rinkinys „Seno kareivio sugrįžimas“, apie kurio parengimą M. Katiliškis yra ištars: „Gimnazijos direktorius Povilionis pasiėmė per savo draugą Brazdžionį įteikti „Sakalui“. Pasilikau nuorašą, kaipgis. Daugiau trijų šimtų mašinraščio puslapių: karo metais parašytą stamboką romaną, keletą novelių, apsakymų, apybraižų ir dar visokių niekų. Paskubomis traukiantis, teko nugirsti, kad mašinraštis surinktas ir atiduotas spausduvei. Visą šitą popierių – nuorašus – palikau pas seserį Onutę. Atsiradus galimybei susisiekti su Lietuva, paprašiau sesers, kad atsiųstų popieriaus. Ji apgailestaudama parašė, kad viską sudegino.“ Kitokia versija pateikiama žurnalisto Būteno – apie pavogtą dviratį, prie kurio buvo prišta kuprinė, o kuprinėje – spaudai paruoštos M. Katiliškio knygos „Seno kareivio grįžimas“ rankraščiai. Svarbi M. Katiliškio gyvenime ir Tėvynės apsaugos rinktinė, patirtis kurioje tampa inspiracija knygai „Išėjusiems negrįžti“.

Trečiasis dėmuo – išeivystė. Ir naujos stotelės, kiti stabtelėjimai Mariaus Katiliškio gyvenimo bei kūrybos žemėlapyje. Nuo Gruzdžių, Katiliškių, Pasvalio iki Vokietijos DP stovyklų. Čia buvo pakeista ir tapatybė – Albinas Vaitkus tampa Mariumi Katiliškiu (apsidraudžiant nuo galimo priverstinio sugražinimo nelaisvėn). „Laikinas asmens liudymas Nr. 320, išduotas Žagarės valsčiuje 1943 m. gruodžio 12 d. teigia, kad fotografijoje atvaizduotas savininkas Albinas Marius katiliškis, gimęs 1919 m. kovo 1 d. Kryžiškių kaime, yra nevedęs lietuvis ūkininkas, liudijimo išdavimo metu gyvenęs Žagariškių kaime.“

Laikinas stabtelėjimas – Hana nuo 1946-ųjų. Stovyklinį laikotarpį ir karo patirtį atspindintis užrašas ant kareivinių sienos: „Negalima gyventi be duonos, negalima taip pat gyventi be tėvynės.“ Taip išreikšta tuometinė Mariaus Katiliškio nuotaika. Kita stotelė – Augsburgas, kur 1947 metų liepos 11–12 dieną įvyko Lietuvių rašytojų draugijos (LRD) suvažiavimas. Marius Katiliškis tampa LRD nariu. Lemtingas tame suvažiavime ir susitikimas su poetu Henriku Nagiu: „Tame rašytojų suvažiavime Marius sėdėjo didelėje ir pustuštėje salėje, be-

Iš k.: Henrikas Nagys, Adomas Germanavičius, Vytautas Janavičius ir Marius Katiliškis

Nukelta į 7 psl.

Atkelta iš 6 psl.

veik pačiame paskutiniame suole. Visai vienas, išikandęs pypkę, jis atidžiai sekė susirinkimo vyksmą. Mūsų visas būrys – Bradūnas, Kaupas, Bavarskas, Nyka-Niliūnas, aš pats ir dar kelis – dalinomės išpūdžiais, retkarčiais įsiterpdami dar į diskusijas, bet Marius sėdėjo tylus ir vienišas.” Po metų – pirmoji knyga – „Prasilenkimo valanda” (1948 m.). Tiek paties autoriaus, tiek literatūros kritikų įvardijama sėkmingu debiutu: „Vartau knygą, pirmą savo menkų darbų vaisių tokiame pavidale. Leidinys šaunus. Negalėjau išivaizduoti jokių būdu, tad nutariau palaukti ir tada sulyginti savo vaizduotę su „gyvybe”. Nežinau, kaip prabilęs rašto žinovai, bet man patinka ir viršelis ir visa, visa kita.” (1948.X.5). Dar vienas M. Katiliškio – „dypuko” – stabtelėjimas – Freiburgas: „Daug girdėjau apie šį miestą. Keista, kad čia manęs laukė, kai visur būdavau kuo svetimiausias”. Čia – lemtingas susitikimas su Zina Nagyte 1948 metais: bendri literatūriniai interesai, pokalbiai apie kūrybą. Ir jausmas: „Man užlieja džiugi banga, kad yra širdis, kuri plaka ir dėl kurios aš turiu gyventi ir daug dirbti. Myliu Tave, mano kūdiki, mes turime būti kartu, Zina. Kaip gerai, kad susitikome. Mes skirti vienas kitam.” (Iš M. Katiliškio laiško Z. Nagytei. 1949 m. spalio 1 d.).

1949-ieji metai ženklina naujas pervartas: iš DP stovyklų – laivu į JAV, New Yorką; Zina Nagytė – į Maino valstiją. Ir skrieja į Mainą Mariaus laišškai Zinai: „Labai nustebau, kad apie mane visi žino. Šiandien gavau kone visus laikraščius. Redakcijos sveikina, kviečia bendradarbiauti. Buvau pakviestas „Vienybės” redakcijon. Sutikau Mazalaitę. Tau siunčia šimtus linkėjimų. Tavim negali atsigėrėti. Mane drąsina ir kursto Tave kuo greičiau surasti ir gyventi. Žinoma, aš nieko kito ir negalvoju.” (1949 m. lapkričio 14 d.). Ir pagaliau: „1949 m. gruodžio 8 d. New Yorke atlikome civilinę metrikaciją. Liudininkais buvo aktorius Vitalis Žukauskas ir advokatas Klinga” (iš Z. Katiliškienės atsiminimų). Katiliškių šeima – kol mirtis išskirs...

Nuo 1950 metų ilgesnis jau abiejų Katiliškių sustojimas – Čikaga ir jos priemiesčiai Cicero, Lemontas. Kareivio ir rašytojo vaidmenis papildo naujas – vyras ir tėvas: 1952 metų vasario mėnesį Katiliškiai susilaukia pirmagimio sūnaus Sauliaus, vėliau – dukters Agnės. Kuriamas kitoks gyvenimas. Statomas namas Lemonte, kovojant su įgimta sūnaus liga ir negalia. Ir tais pačiais metais publikuotas novelių ciklas „Užuovėja”.

1956-aisiais pasirodęs M. Katiliškio romanas „Miškais ateina ruduo” (1969 m. šis romanas išleidžiamas ir Vilniuje, „Vagos” leidykloje”), entuziastingai sutiktas jaunųjų skaitytojų. Džiaugėsi juo ir pats autorius. Tačiau LRD premijos, kuri buvo tokia svarbi jam, M. Katiliškis negauna. Tais pačiais metais jis išstoja ir Lietuvių rašytojų draugijos, nors jau yra pelnęs Lietuvių enciklopedijos premiją, Skaitytojų premiją. Pats autorius savo žodyje su kartėliu fiksavu: „Rašytojui keliami reikalavimai visuomet buvo tie patys: – sukurti tokį pasaulį ir tokį žmogų jame, kad vienas ir kitas būtų gyvi ir tikri. Tiesos reikalavimas, tiesos prieš patį save, yra mano knygų pasaulio mastas. Tenoriu skaitytojui parodyti savo žemės ir jos žmogaus likimą, koki jį mačiau ir gyvenau, koku džiaugiausi, mylėjau, vargau ir kentėjau.”

Tuo metu M. Katiliškio kūrybiškai ypač aktyvus, produktyvus – kas dveji metai po naują knygą. 1960 m. pasirodo dar viena svarbi, lietuvių literatūros istorijoje neeilinė knyga – romanas „Išėjusiems negrįžti”. Skaitytomas, vertinamas, tačiau daugelio (pavyzdžiui, Jurgio Blekaičio ir kitų) atsiminimuose likęs vienas, vienišas, uždaras: „Marius visada atrodė esąs vienišas.”

Lietuvių rašytojų draugijos premija M. Katiliškiui vis tik buvo įteikta – Los Angeles, Kalifornijoje, 1962 metais už knygą „Šventadienis už miesto”, kai M. Katiliškis jau nebebuvo LRD narys, o ir, kaip pats yra sakęs, knyga ne pati stipriausia... Po šios knygos sekė vienintelis M. Katiliškio kūryboje „amerikinis” romanas – „Pirmadienis Emerald gatvėje”, iki šiol literatūros tyrinėtojų beveik neaktualizuotas. Matant M. Katiliškio kūrybos visumą, svarbus pasakotojas, veiksmo erdvės, laikas, kūrinių stilistinės ypatybės, sakinio ritmika. Viskas rašytojo kuriamas pasaulis su turtingu psichologiniu ir sociologiniu klodais, su kaimo, kurio jau nebėra, vaizdavimu. Ir to kaimo papročiais, ritualais. Šiandien M. Katiliškio tradiciją lietuvių literatūroje pratęsė rašytoja Agnė Žagrakalytės romanu „Eigulio duktė: byla F 117” (2013). Svarbus Alinos Staknienės pastebėjimas, kad trys M. Katiliškio romanai atspindi ir visos Lietuvos kelią: novelių romanas „Užuovėja” – nepriklausoma Lietuva, „rojus”; „Miškais teina ruduo” – rojus išsigimsta; „Išėjusiems negrįžti” – išvaymas iš rojaus; pragaras.

Nuo 1971-ųjų Mariaus Katiliškio gyvenimą ženklina ligoninių periodas: čia stabtelėjama 1971, 1978, 1980 metais. 1980-ųjų gruodžio 20 dieną Marius Katiliškis iškeliauja. Palaidojamas Čikagos Lietuvių Tautinėse kapinėse. 2013 metais greta jo atgula žmona Zinaida Nagytė-Katiliškienė – poetė Liūnė Sutema. Visa apimantis užrašas ant paminklo:

*Miškais ateina ruduo
Išėjusiems negrįžti,
ir bevardė šalis –
jų Užuovėja.*

Atgulęs – Ten; sugrįžęs – Čia. „Kaip gi kitaip begalėtų nutikti, kaip gi kitaip, jei tai praamžina tiesa ir nekintamas vyksmas, ir aš jo neatsiejama dalis?” □

Romualdas Rakauskas. Draugai, 1967. Iš ciklo „Švelnumas“

LIŪNĖ SUTEMA EILĖRAŠČIAI

***	***
Kaip mudu susitiksime – senamiesčio gatvės bevardės ir vėjo rodyklės surūdijo, nusigręžę viena nuo kitos.	Nebėra nieko svetimo, medis, kurio nepažinau, išaugo, išsišakojo mano akyse – jo dilginančių lapų audinys, plonomis linijomis išsiraizgęs kvėpuoja mano delnuose. Ir prie sultingo, neragauto vaisiaus įprato mano lūpos.
Tu parduodi pupas. Tavo krautuvės lange nebylių ženklais išpaišyta: pupos auga, auga ir išauga iki pat dangaus.– Už prekystalio aukšto, plataus, nuklijuoto žvaigždėm ir paukščių sparnais tu lauki ramus kasdienių pirkėjų, ir aikteli vario varpelis, pravėrus duris.	Nebėra nieko svetimo, vaikai šviesiais, vaikai tamsiais veidais dainuoja dainą apie pelę, tą pačią, tik kita gaida – ir žaidžia piemenukais, tiktai jų banda, ne vilko, o žmonių piktų išgąsdinta – jie vejasi ją gatvėmis pliaukšdami žaisliniais šautuvais, lyg botagu.
Mano iškaboj žaibu nuvingiuoja slidus ungurys. Aš parduodu žuvis. Dar gyvas. Aš sveriu ir sveriu ežerų ir upių kvėpėjimą, žvejų kantrybę ir pelekų virpėjimą sveriu, – kartą savaitėj ir prieš didžiojo džiaugsmo šventes atgailauja mano pirkėjai – tuomet aš parduodu žuvis. Žvynais apaugo slenkstis, ir žvynų sidabras apakino mano akis.	Nebėra nieko svetimo, miestas, kurio neapkenčiau, didėja, kabindamasis į skliautus, ir plečiasi, užaugdamas balotus, žmonių nepaliestus laukus, tiltais peršokdamas upes – ir mano kraujuje įsimetė tas pats, bevardžio miesto atkaklus troškimas, dar ir dar gyvent.

Kaip mudu susitiksime,
kai upės išseks ir maurais užaugs ežerai,
kai vaikai daugiau netikės
augančių pupų aukštumui,
ir nei vienas jų nenorės pasiekti dangaus –
kaip mudu susitiksime,
kai niekas nebekalbės nebylių ženklais,
ir sapnuotojai staigiai nubudę
senamiestį apleis –

PIETINIA KRONIKAS

Atkelta iš 4 psl.

Iš jos atsakymų šiaip nieka nesu-prastum, bo tie jos sakiniai po vieną du žodžius daug informacijos neduod. Bet už Džordanas, jutau, užsikabina, bo balsas iškart pagyvėja. Čiuju, jeigu būč' pasiūles varyt' į koki Augulį, Sekmadienį arba Combo, tai vėl būtų ką nors užvėmus, o aš būčō likes an ledą, bo kietesnių variantų mergai nebeturėjau.

Ėjau susitikt' i jutau, ka kojas kaž-kaip dirbtinai dėlioja, o nuo kojų iki pirštų galiukų kai elektra ka varinėj. Atrode, ka viduj vire kažkoks kati-liuks, i buva baisu, ka kas neperdegtų i nesprogtų. Bo ką aš žinau, kaip ten būn, kai varai į pasimatymą, kas ten kaist, i kas ten kada sprogst. Bo iki šiol jeigu i varydavau pas kokią klasiokę, tai vis tiek, suskėles kokią nesąmonę, nu, tarkim, nugirsti, ka jos bratans at-seit tur' daug kaskių. Davaj, atvarysiu pas tave, persirašysiu gal ką.

– Nu atvaryk.

Nuvarai, tėvai tik akikes susmeig', i šypsos kažkaip durnai. Tipo, žentelis atvare... Visi vyresni bratanai klausės Kino, Mašina vremei i visokius rokus rinkiniuose pavadinimais Rock bal-lads, Rock power i panašiai. Bet per-sirašinėjau, bo norėjos ilgiau pasi-trint'. Pabazariji, persirašai vieną kitą, o tada tau jau saka, nu, jeigu da kas įdomu, tai gal imk, namuose per-sirašysi. Tėvai trinas visą laiką na-muose, nu tai pasijami tas kasetes i va-rai lauk. Tuom i baigias draugišks vi-zits.

O čia tikras pasimatymas. Autike iki kultūrnania ji vėl beveik visą lai-ką tylėja, o aš jau buvau kaip i viską iš-pasakojęs. I ką aš kai durnelis visą lai-ką turiu malt' liežuvui? Tai tada ban-džiau iš jos ką nors išpešt' – kur mokos, ką veik', kokią muziką klausia. Pro-tingesnis dėl tokių klausimų neatro-

džiau, bet ji bent jau pravėre burną. Nebuva ji iš drovių, iš išvaizdas pa-sakytum, ka net atvirkščiai, bet kaž-kode jutau, ka aš jai nelabai įdomus. Man jau i pačiam pasidare įdomu, kode ji su manim susitika.

Trinamės kulturkes fojė, laukiam, kol ateis teta i mus praves.

– Tai tu bilietų neturi?

(Nu pagaliau jai kažkas įdomu i ji tur' ko manęs paklaust'!)

– Ne, čia mana teta dirb, praves, – sakau nutaisęs tokią intonaciją, ka ji suprastų, kaip yra krūta, kai ką nors gali susišaudyt' ne už pinigų, o per pa-žintis arba kaip nors kitaip, svarbu, ka ne mokėt' už viską pinigais, katruos gauni už sąžiningai atartas valandas.

– A, – saka ji, nors žodis „saka“ tam burnos pravėrimui biški perdėts. Bet i jo užtenk, ka pajusčiau, kaip viskas slyst man iš rankų.

Išsitraukiu iš kišenes Snickerį, pasiūlau, i pirmą kartą pamatau jos santūrią šypseną. Brangiai man ta šypsena kainava, galvoju aš, i laukiu nesulaukiu, kada ateis ta teta, bo žmo-nių pilna, paskiau sakys prie durų, ka nė vienos vietas nebelike, net stovimos, i ka negal' nieka padėt'. Tada tai pra-vals, i jokie snickeriai neišgelbėtų.

Bet vos ji įsisavina Snickerį, preja teta. „Ainam, vaikiukai“, – pamoji ji, i aš krentu i krasę. Ne, nu geresne kreipinia tokioj situacijoje neparinksi. Ap-simetu, ka negirdėjau, i einu tokią pachodkę įmetes, ka ji vieną sykį pa-mirštų apie visokius vaikiukus.

Gavom visai neblogas vietas, net ne prie krašta. Musiet, kažkas neateja, i mus greitai pasodina i tas vietas. Jei-gu pasirodys vėliau, patys kalti, bus tamsu i nieks ten jau nesiryškins, kur kieno vieta. Nors tos vietas, i tos kėdes eilėm sustatytas, primine koki nors mokyklas renginį. Pradžioj, kol viskas įsivažiuoj, gal i nieka. Paskiau jau norėtus i pajudėt, Džordana įsi-jautus spaudž' iki dugna, o tu sėdi sava vietoj, bo visi sėdž' sava vietose, bo čia nėra nei kur šokt', nei ką. Mokykloj tai gali susmukt' i tą kėdę i žiovaut' iki pa-baigos, o čia žiovulys nejam, bet turi sėdėt' lygiai taip pat. Nu ten ploji, kartais net rankas iškėles, o jau per kulminaciją, kai uždainuoj „Nemylė-jau tavęs“ arba „Gimimo diena“, visa sale atsisto, trypčioj, o kartais net ban-da visa eilė susikibt' už rankų i siū-buot', nu, jeigu gabals lėtesnis. O čia jau visiška loterija. Jeigu šalia tavęs normali merga, tai smagu, bet jeigu ko-kia mymra? O jeigu koks čiuvys? Tai stovi, linguoji kai medis i visą laiką galvoji apie jo prakaituotą ranką, kat-ra jis prieš končą tulike laike sava štol-cą.

Nu bet šį kartą loterijas nebuva. Iš kultūrkes ėjom jau susikabine už ran-kų. O prie namų apkabinau, ji nepradėja draskytis kai klasiokės už spintas. I aš kažkaip pasilenkes pabučiavau ją tiesiai i lūpas. Mana paširdžiuose tik suūže, kai koks malūns ka būtų įsi-junges. Tas malūns taip užė, ka aš net nesureagavau, kai ji pasake „labanakt“ i dinga laiptinėj. Nebuva nė minties, ka galiečō užeitō. Skridau namo kaip koks Karsons su tuo ma-lūnu paširdžiuose. Turiu paną! Ne iš sava klases i net ne iš sava mokyklas! Plaukai jos kai anglis, i ta anglis prie mana auskariukų da labiau spindės! Visi prikraus i kelnes iš pavyda pa-mate mane su ja. „Iš kur tokią paro-

vei?“ – bus parašyta an jų kaktų.

Tėvui pasiūliau biški pinigų, kat-ruos buvau gavęs iš Magic Crystal. Da iš Hanuoveria biški dienpinigių buvau parsivežęs. Sakau, čia ne visi, bet kol kas tiek. Nieka nesake, pajame. Kitą dieną užėja pas mane i kambarį. Taip i taip, čia tava pusbratans larioka tur', daba taukai ain, pardes negaun, defi-cits. Aš tau galėč' kokia dėžikę sušau-dyt'. Nuneši i tą larioką, i be jokios ri-zikas parduosi. Vis šis tas.

Va tau i grūščiks.

O man pats tas. Saugūs pinigai. Pa-čiu laiku. Kaip tik merga pasisuka, tai be babkių su ja reikalai i priekį nie-kaip nejudės. Jaučiau, ka snickeriais neužkimšiu, o tuoj reiks i kokią kavi-nę ją vestis.

Nu i pradėjau po biški. Po biški vis-kas judėja. Svarbiausia, ka ramiai, gra-žiai, be jokios panikos. Ką ten be pa-nikas, jaučiaus kai rimts verslininks.

Jūs tik įsivaizduokiat. Išlipat iš au-tobusa stotelėj, o priešais jus – larioks tokiais dideliais langais. I per visą la-rioka langą – balti taukų pakiukai sustatyti i tokią piramidę. Išlipi iš autika i tik pyst' – taukų pakiukų pi-ramide prieš akis. Visur lariokų langai būn užgrūsti visokiais šūdais, mirgu margu, o čia vien tik balti, spindintys, i piramidę sudėlioti pakiukai.

Nu man tai jau iš toli pamačius ta balta piramide už širdies griebda-va.

Bo tie pakiukai buva mana.

O larioks – pusbratana.

Jis ten prekiaudava visokiom dar-žovėm, ką aš žinau, iš kur jie jų pa-raudava, nu bet paėme i mana pakiu-kus.

Larioks stovėja prie stoteles, tai iš-lipusias babuses galėja iškart i pirtk' tuos taukus. Nu i tirpa ten tie taukai kai sniegs prieš pavasaria saulę.

Aš, aišku, užsiprašydavau tų tau-kų daugiau, tiek, ka vienoj vietoj sun-kiai parduosi. Eidavau per visus la-riokus iš eilės i pasilenkes prie lan-gelia klausdavau: „A taukų nereik'?“ Bet lariokuose navarą reikėja dalintis. Tai pagalvoju, jeigu pasimsiu vieną taukų dėžikę i prie pardes staigiai prakalsiu, gal nieka tuokia. Čia visi an kiekviena kampa ką nors stumda, tai kodie mentai turėtų mane kirst'? Ypač kai jau sykį Rygoj toj loterijoje išlošiau, tai gal daba eilė i kitiem, kam man vie-nam tiek laimes?

Stoviu prie Lyras pardes visas kiets. Cha, pardėj nėra, o aš turiu. Va taip va. Sakot, kapitalizmas, sakot, laisva prekyba. Jūs prekiaukiat', pre-kiaukiat', jeigu tik gaunat kuom. O aš va gaunu. I tašks.

Prekyba kaip i vykst. Nepasakyč', ka ajn su vėju, bet matau, ka aš čia prie tos pardes per daug trumpesnį laiką prastumsiu daugiau, negu per kelis la-riokus tuo pačiu metu. O tada jau skambinu Meilei. Reiktų da prieš tai praseit' per kavines, bo aš apie jas dau-giau tik girdėjes. O tai da įsirausi i ko-kią tokią kaip Tomas arba Inga, tai iš-eisi pliks basas, jeigu išvis išeisi. Man an akių kaip plėvele kokia ka būtų už-sitraukus, atroda, viską darau, bet galvoj tik tie jos juodi plaukai. O sto-vint prie Lyras vis iš galvos neišeja, ka čia visai netoli ji gyven. Biški nenorėč', ka ji čia mane pamatyty. Žvalgaus, nors da nežinau, ką daryč', jeigu pa-matyč'. Susikrauč' viską i bėgč' slėp-tis?

Bet ką daryt', prekyba ajn, pra-kalsiu tą dėžę i viskas, daug man ne-reik', šią savaitę būsiu biški padidines apyvartą, o daugiau sėdėsiu sau tyliai i klausysiuos, kaip lariokuose kapei-kas byr. □

Kultūros kronika

Gruodžio 2–3 dienomis Lietuva pirmą kartą buvo atstovaujama Tarptautinėje Jeru-zalės šokio savaitėje. Šokio teatro „Aura“ spektaklis „Troškulys“ (chor. Niels Claes) da-lyvavo tarptautiniame choreografijos konkurse. Tarptautinė Jeruzalės šokio savaitė, kuri šiemet vyko gruodžio 2–8 d., yra vienas pagrindinių renginių kultūriniame Izraelio ka-lendoriuje. Organizuojama Machol Shalem šokio namų, ji pritraukia šokio profesiona-lus bei plačią šokio mylėtojų auditoriją, kurie susirenka į Jeruzalę mėgautis šiuolaikine choreografija ir naujausiais pasirodymais iš viso pasaulio.

Galerija „Viafrani“ pirmą kartą Italijoje pristato lietuvių menininkės Emilijos Škarnu-lytės solo parodą. Pristatomą projektą sudaro trys videoprojekcijos, sintetiškai jungiančios vaizdo ir garso raiškos priemones, kurios transliuoja E. Škarnulytės pastarųjų dvejų metų poliarinio rato regionuose vykdytų tyrimų patirtis. Filosofo Timothy Mortono knygoje „The Ecological Thought“ (2012) plėtojama „extended phenotype“ idėja užima svarbią vietą E. Škarnulytės darbuose ir pateikia alternatyvą Antropoceno retorikai. Antropo-cenas iškyla kaip žmonių mastais neišmatuojama „katastrofa katastrofoje“, atimanti iš žmonių bet kokios manipuliacijos aplinka galimybes, sugriaunanti mūsų globalios viršenybės prieš ją (gamtą) viltis. Toks „hyper-objektas“, kaip klimatas ir biosfera, iškyla kaip kliū-tis mūsų ekologinėje sąmonėje, demonstruodamas į žmogų orientuoto pasaulio vidinės griūties, implozijos pradžią.